

Čo je sociológia? História a súčasnosť sociológie

Sociológia – je veda zaoberajúca sa spoločnosťou. Zároveň je to veda:

- o sociálnom správaní,
- o vzájomnom pôsobení ľudí,
- o sociálnych skupinách,
- o sociálnych vzťahoch,
- o sociálnej štruktúre a pod.

Sociológia využíva aj poznatky z iných vied a súčasne ich ovplyvňuje, napr.

- *sociálna psychológia* – skúma vzťahy medzi jednotlivcami a skupinami a pôsobenie sociálnych skupín na jednotlivcov. Je teda kombináciou psychológie a sociológie.
- *ekonómia* – skúma výrobu, rozdeľovanie a spotrebu tovarov a služieb v spoločnosti, ekonomický systém spoločnosti. Úlohou sociológie je študovať najmä fungovanie ekonomických inštitúcií v spoločnosti, ich miesto a vplyv v živote spoločnosti.
- *história* – orientuje sa na štúdium minulosti spoločnosti, kde sociológia skôr skúma prítomnosť spoločnosti.

V sociológii rozlišujem 6. základných hľadísk sociologického skúmania:

1. **demografické** – skúmanie obyvateľstva, populácie,
2. **psychologické** – záujmy a konanie jednotlivcov,
3. **kolektívne** – väčšinu svojich životných problémov a situácií riešime v skupine, potreba združovať sa,
4. **štruktúrne** – sociológia chápe spoločnosť ako zložitý, vnútorne členený celok; sociológia sa zameriava na skúmanie tohto celku, ako je usporiadaný, aké sú vzťahy medzi jeho prvkami a pod.,
5. **kultúrne** – spoločnosť vytvára systém hodnôt, noriem, vzorov správania, ktoré dávajú zmysel sociálnemu správaniu ľudí,
6. **dynamické** – spoločnosť chápe ako istý fungujúci a neustále sa meniaci a vyvíjajúci sa systém.

Sociológovia rozlišujú **dve základné úrovne skúmania**:

1. **makrosociológia** – skúma celú spoločnosť; sústreďuje sa na skúmanie nadindividuálnych javov života spoločnosti, napríklad veľkých sociálnych skupín, kultúry, problémom nezamestnanosti (rozoberá politické, ekonomické a iné skutočnosti, ktoré v konkrétnej spoločnosti spôsobujú nezamestnanosť).
2. **mikrosociológia** – skúma len niektoré prvky; sústreďuje sa na skúmanie každodenného správania, činností a sociálnych interakcií (vzájomného pôsobenia) jednotlivcov v malých skupinách, napr. zaoberá sa problémom nezamestnanosti (zameriava sa na vybrané nezamestnané osoby, študuje ich životné príbehy, osobnostné charakteristiky, ich každodenné činnosti, kontakty s inými ľuďmi a pod.).

Sociologický výskum – výskum určitých javov spoločnosti. Špecifický výskumný postup zameraný na skúmanie spoločenských (sociálnych) javov, ktorý využíva empirické údaje.

Typický sociologický výskum pozostáva z týchto krokov:

1. *vymedzenie výskumného problému,*
2. *štúdium literatúry,*
3. *formulácia výskumných hypotéz,*
4. *voľba metodiky výskumu,*
5. *zber empirických údajov,*
6. *analýza zozbieraných údajov,*
7. *formulácia záverov.*

Socializácia, sociálny status a sociálna rola

Sociológia – veda o spoločnosti (*societas* /lat./ – spoločnosť, *logos* /gr./ – veda).

Socializácia – celoživotný proces, v ktorom sa jedinec začleňuje do spoločnosti. V procese socializácie sa človek formuje ako *spoločenská bytosť* aj ako *individuálna osobnosť*.

☐ **Fázy socializácie:**

- primárna – v období detstva a dospievania (rodina, škola, krúžky),
- sekundárna – v období dospelosti (nová rodina, zamestnanie, priatelia, masmédiá).

☐ **Funkcie socializácie:**

- **Začlenenie jedinca do spoločnosti** (jednotlivcovi umožňuje stať sa plnohodnotnými členmi spoločnosti),
- **Zachovanie spoločnosti** (spoločnosti zabezpečuje prežitie tým, že ďalšej generácii odovzdáva kultúru a poznatky, ktoré nadobudol).

☐ **Ciele socializácie:**

- a) **Vychovať človeka**
- b) **Dodržiavať platné normy**
- c) **Naučiť konať jednotlivca bez kontroly**
- d) **Pomáhať uskutočniť výber hodnôt**

- ☐ **Sociálny status** je sociálna pozícia, ktorá je spojená s určitými právami a povinnosťami v spoločnosti. Každý človek zastáva v spoločnosti množstvo statusov (žena: – matka – manželka – vedúca pracovníčka...). **Jeden** z nich je **vždy kľúčový**. Najčastejšie ľudí sociálne definuje práca.

Podľa spôsobu nadobudnutia rozlišujeme sociálny status:

- **Vrodený (rasa, pohlavie)**
- **Získaný (profesia, vzdelanie)**
- **Vnútený (nezamestnanosť)**
- **Pripísaný (knihomol')**

S termínom sociálny status je spojená **sociálna rola**.

Sociálna rola je štandardné správanie, aké od nositeľa určitého statusu očakávame (napr. pozdrav, rola učiteľa, študenta, rodiča, vojaka, policajta...). Aby ľudia mohli spolu existovať v spoločnosti, musia sa správať tak, ako sa to od nich očakáva. Zároveň sami očakávajú od iných, že sa tiež budú správať štandardne. V procese socializácie teda prostredníctvom sociálnej roly pôsobia jedinci aj navzájom a vytvárajú tak priestor na dobré fungovanie spoločnosti. Sociológovia rozlišujú pri charakteristike roly:

- a) **predpísanú rolu** – súbor pravidiel
- b) **výkon roly** – skutočné správanie
- c) **konflikt rolí** – nastáva medzi dvoma či viacerými rolami, ak sa nenapĺňajú očakávania kladené na rolu (napr. podnikateľ a otec rodiny).

Fázy socializácie:

1. *primárna fáza socializácie* – uskutočňuje sa v období detstva a dospievania a rozhoduje o utváraní základov osobnosti jednotlivca. Charakterizuje ju tzv. *anticipačná socializácia*, ktorou rozumieme osvojovanie si základných noriem správania (napr. hra detí na rodičov). Hlavným cieľom tejto fázy je pripraviť človeka na plnohodnotný život v dospelosti. Na procese *primárnej socializácie* sa podieľajú aj **socializačné činitele**, t. j. ľudia, skupiny a inštitúcie (napr. rodiny, skupina rovesníkov, škola).
2. *sekundárna fáza socializácie* – prebieha v období dospelosti a môžeme ju rozdeliť na:
 - socializáciu v produktívnom veku,
 - socializáciu v postproduktívnom období života.Má dva ciele: a) rozvíjať a využívať nadobudnuté životné skúsenosti, vedomosti a schopnosti,
b) prispôbovať sa novým situáciám, ktoré prináša život, nová spoločnosť.

Resocializácia – človek si osvojuje nové sociálne roly, hodnoty, normy, poznatky, prípadne sa odučí od starých, ktoré sa stali spoločensky nevhodnými, prekonanými.

Hlavné sociálne činitele: rodina, škola, pracovné, susedské a priateľské skupiny, ako aj rôzne organizácie.

Sociálne skupiny

- najčastejšie používaný sociálny pojem

Sociálna skupina – skupina viacerých osôb spojených vzájomným pôsobením, pričom tieto osoby pociťujú svoju príslušnosť ku skupine (vedomie spolupatričnosti).

Sociálna skupina je útvar so 4. základnými znakmi:

1. *sociálna interakcia* – vzájomné pôsobenie;
2. *vedomie spolupatričnosti (pocit príslušnosti)* – oddeľuje svojich členov od tých, ktorí do skupiny nepatria, čiže rozdeľuje ľudí na „našich“ a „cudzích“. Členovia skupiny sa chápu a aj označujú ako „my“ a všetkých ostatných chápu i označujú ako „oni“.
3. *skupinová identita (totožnosť)* – príslušnosť ku skupine, ktorú uznávajú aj tí, ktorí do skupiny nepatria, napr. študent istej školy a triedy; príslušník národa; člen politickej strany a pod.,
4. *spoločné ciele, hodnoty a pravidlá.*

Funkcie sociálnej skupiny:

1. inštrumentálne (nástrojové), napr. rodina, školská trieda,
2. afektívne (citové), napr. priateľské skupiny, kluby dôchodcov, záujmové krúžky.

Druhy sociálnych skupín:

- základné druhy sociálnych skupín sociológovia rozlišujú podľa **troch kritérií:**

- **typ väzby medzi členmi skupiny:**
 1. *primárna* (rodina – osobné, emocionálne vzťahy) a *sekundárna* (vzdialenejšie vzťahy – neosobné),
 2. *neformálna* (prevažujú osobné vzťahy) a *formálna* (prevažujú neosobné vzťahy), príkladom pretvárania spočiatku formálnej skupiny na neformálnu je napr. školská trieda,
 3. *malá* (osobné vzťahy, 2 – 20 členov) a *veľká* (neosobné vzťahy).
- **typ solidarity členov:**
 1. *vnútorné, vlastné (in-group)* – vlastná skupina je tá, do ktorej človek patrí, pokladá sa za jej člena a označuje ju slovom „my“,
 2. *vonkajšie, cudzie (out-group)* – cudzia skupina je tá, ktorú človek pokladá za cudziu, do ktorej nepatrí, prípadne sa od nej dištancuje a označuje ju ako „oni“, napr. takéto rozlišovanie vidíme v skupinách fanúšikov športových klubov.

- **podľa spôsobu spätosti jednotlivca a skupiny:**
 1. *členské* – jednotlivec do nej patrí,
 2. *referenčné* – jednotlivec sympatizuje s určitou skupinou, ale nie je jej členom.

Sociálne vzťahy v skupinách

Medzi členmi sociálnej skupiny vznikajú **sociálne vzťahy**. Najintenzívnejšie vzťahy vznikajú v najmenšej čiže dvojčlennej skupine – *dyáde*.

Tieto vzťahy môžu byť:

symetrické (rovnocenné) – členovia majú **rovnaké postavenie (rodina)**,

asymetrické (komplementárne) – jeden člen je **dominantný** a druhý je **podriadený** (rodič a dieťa, učiteľ a žiak, tréner a športovec).

Na činnosť sociálnej skupiny má veľký vplyv jej **vodca**. Poznáme dva typy vodcov:

- **autoritatívny** – rozhoduje direktívne, bez diskusie s ostatnými.
- **demokratický** – snaží sa spolupracovať, prihliada na potreby členov skupiny, ktorí sa podieľajú na rozhodovaní.

Komunikácia v sociálnych skupinách

Pri vzájomnom stretávaní sa vzniká medzi ľuďmi sociálna komunikácia. **Sociálna komunikácia** – proces, v ktorom sa odovzdávajú, prijímajú a vymieňajú informácie medzi ľuďmi.

Štruktúra komunikácie:

Komunikátor – osoba, ktorá informáciu/správu odovzdáva.

Komuniké – obsah informácie/správy.

Komunikant – osoba, ktorá informáciu/správu prijíma.

Komunikačný kanál – cesta, ktorou sa správa/informácia prenáša (ústne, písomne).

Podľa spôsobu komunikáciu delíme:

1. verbálnu – slovná komunikácie, ktorá sa realizuje ako hovorený prejav, písomne, cez komunikačné médiá (internet, SMS a pod.),

2. neverbálnu – mimika, gestikulácia, držanie tela (naklonenie sa k niekomu) dotyky (pohladenie, odstrčenie) a pod.

Častokrát pri komunikácii môže dôjsť k *nedorozumeniam*. Hlavnou úlohou socializácie je aj *naučiť sa komunikovať*. Postoje, ktoré nám bránia v komunikácii nazývame **predsudky** (rasové, národnostné, náboženské a iné).

Rodina

Rodina – je sociálna skupina zložená z dvoch alebo viacerých osôb žijúcich spolu v jednej domácnosti, ktoré sú spojené manželskými, pokrvnými alebo adoptívnymi zväzkami.

Funkcie rodiny:

- *emocionálnu* – poskytuje ochranu, istotu, lásku a bezpečnosť,
- *ekonomickú* – spočíva v materiálnom zabezpečení rodiny,
- *výchovnú (socializačnú)* – formuje charakterové a citové vlastnosti, umožňuje osvojiť si pravidlá správania a spolunažívania,
- *sociálno-reprodukčnú* – rodia sa v nej noví členovia spoločnosti. Aj keď sexuálne vzťahy existujú mimo rodiny a mimo nej sa môžu rodiť aj deti, ďalšie pretrvávanie mimo rodiny deťom i spoločnosti zvyčajne prináša problémy. Preto takmer všetky spoločnosti podporujú nejakým spôsobom svojich členov, aby si zakladali rodiny a v nich vychovávali svoje deti (napríklad – rodinné príspevky),
- *regeneračnú* – obnova psychických a fyzických síl, využívanie voľného času.

Typy rodiny a manželstva

Rozlišujeme 3. kritéria rozlíšenia hlavných typov:

1. *podľa usporiadania rodiny:* a) *nukleárna (základná) rodina*,
b) *rozšírená rodina*.
2. *podľa autority v rodine:* a) *matriarchálna rodina* – autoritou je matka,
b) *patriarchálna rodina* – autoritou je otec,
c) *egalitárna rodina* – nikto z rodičov nemá dominantné postavenie, rovnomerne rozdelená moc medzi mužom a ženou (spoločné rozhodovanie, spoločná výchova).

Manželstvo – sociálne uznávaný a formálne uzatvorený zväzok dvoch osôb opačného pohlavia.

Kritéria (typy manželstiev):

1. *podľa usporiadania manželských vzťahov:* a) *monogamia* – 1 muž + 1 žena,
b) *polygamia* – mnohomužstvo (polyandriu)
a mnohoženstvo (polygýnia),
c) *skupinové manželstvo* – niekoľkí muži + niekoľko žien.
2. *podľa okruhu výberu vhodného manželského partnera:*
a) *exogamické* – partner pochádza z inej sociálnej skupiny,
b) *endogamické* – partner pochádza z tej istej sociálnej skupiny či kategórie (kmeňa, kasty alebo komunity).

Typy rodinnej výchovy

Demokratická výchova

Rodičia – stanovujú isté pravidlá, deti primerane kontrolujú, vysvetľujú a zdôvodňujú im svoje rozhodnutia.

Deti – vyjadrujú svoj názor, robia s rodičmi spoločné rozhodnutia, prebieha obojstranná komunikácia.

Autoritatívna výchova

Rodičia – dávajú deťom príkazy, oceňujú poslušnosť, rešpekt k autorite a zachovávanie poriadku.

Deti – bojzlivé, stávajú sa z nich samotári, nefunguje obojstranná komunikácia.

Liberálna výchova

Rodičia – sú benevolentní, kladú na deti málo požiadaviek, dávajú im veľkú slobodu.

Deti – chýba im kontrola a zodpovednosť.

Zanedbávajúca výchova

Rodičia – nestarajú sa o deti, venujú sa vlastných aktivitám a profesii.

Deti – málo komunikujú s rodičmi, vyrastajú bez kontroly.

Nadmerne ochranná výchova (opičia láska)

Rodičia – nadmerne sa starajú o dieťa, robia všetko za deti.

Deti – sú nesamostatné, pohodlné, uplatňujú autoritatívne postavenie vo vzťahoch.

Disharmonická výchova

Rodičia – reagujú podľa nálady, niekedy tolerované správanie je inokedy trestané.

Deti – vyrastajú v neistote, nevedia, čo môžu od rodiča očakávať.

Deviácia

Deviácia – je také správanie jednotlivcov, ktoré spoločnosť pokladá za porušenie spoločenských noriem. To, či sa určité správanie pokladá za deviantné, závisí od času, miesta a sociálnych okolností, pretože v rôznych kultúrach sú aj rozličné normy a vzory správania.

Rozlišujeme **tri zložky deviácie**:

1. osoba alebo jednotlivec, ktorá sa správa určitým spôsobom,
2. norma, ktorá bola porušená,
3. reakcia na jednotlivca alebo sociálnu skupinu, ktorý/á sa správal/a deviantným spôsobom.

Konformita – správanie, ktoré je v súlade so spoločenskými normami. Konformitu charakterizuje zhodnosť, súlad, prispôbenie sa sociálnym normám.

Nonkonformita – je medzistupeň medzi deviáciou a konformitou. Charakterizuje ju porušenie malých pravidiel (napr. výstredné obliekanie, nezvyčajný štýl života).

Deviácia nemusí byť len pre spoločnosť vždy len **dysfunkčná**, v niektorých prípadoch býva aj **funkčná**. Napríklad ľudí prichádzajúcich s novými myšlienkami, ktorých spoločnosť častokrát zosmiešňuje, ba aj trestá, a akceptuje ich až po čase.

Teória deviácie delíme do troch kategórií:

1. – 2. *biologické a psychologické* – skúmajú charakteristické črty jednotlivcov, príčiny deviácie, ktoré odlišujú deviantov od ostatných ľudí,
3. *sociologické* – sa sústreďujú na sociálne a kultúrne faktory, ktoré môžu vplyvať na správanie jednotlivcov alebo sociálnych skupín (napr. kriminalita rastie vždy po revolučných zmenách v politickom usporiadaní spoločnosti).

Teória anómie (bezzákonnosti, ľubovôle) – predstaviteľom je E. Durkheim. Je to stav, keď staré normy prestávajú platiť a nové ešte neplatia.

Teória sociálneho napätia – sociálnu skupinu tvoria jednotlivci, medzi ktorými dochádza k rozporom. Vyplýva to z rozdielnosti a protikladnosti názorov a postojov jednotlivcov.

Kultúrne teórie deviácie – určitá sociálna skupina si vytvorí svoje normy a pravidlá, ktoré môžu byť protikladné s normami celej spoločnosti (napr. jednou z noriem správania časti Rómov žijúcich na Slovensku je, že okradnúť alebo oklamať Neróma nie je zakázané, naopak, je to dovolené, dokonca tým dotyčný získa úctu medzi ostatnými Rómami.).

Teória nálepkovania – neskúma dôvody, prečo ľudia porušujú normy, ale skôr pomenúva týchto ľudí (označuje nálepkou deviant), napr. fajčiari, nefajčiari, homosexuáli a heterosexuáli atď.

Sociálna kontrola

Sociálna kontrola – všetky spoločenské mechanizmy, ktorých úlohou je zabezpečiť poriadok a stabilitu spoločnosti.

V rámci **sociálnej kontroly** rozlišujeme tieto typy:

1. **sebakontrola** – jednotlivec dokáže sám kontrolovať svoje správanie,
2. **neformálna sociálna kontrola** – neexistuje oficiálny tlak na členov sociálnych skupín – správanie je ponechané na členov sociálnych skupín. Základnými spôsobmi uskutočňovania neformálnej sociálnej kontroly sú *sociálne odmeny (ocenenia, pochvaly), tresty (zahanbenie, pokarhanie, výsmech) a presvedčanie*. Najbežnejším prejavom neformálnej sociálnej kontroly je *tlak alebo pôsobenie verejnej mienky* – napr. v dedinskej komunite – „čo povedia ľudia“.
3. **formálna sociálna kontrola** – oficiálny tlak na jednotlivca *konformne* sa správať. Vyskytuje sa vo veľkých, najmä formálnych sociálnych skupinách (organizáciách) a spoločnostiach, napr. cestou do práce nás polícia pokutuje za prekročenie povolenej rýchlosti, v práci nás nadriadený pokarhá za neskorý príchod a po návrate domov zistíme, že nám telekomunikácie vypli telefón, pretože sme nezaplatili telefónny účet.

Kultúra

Kultúra – všetky činnosti, ktoré vytvárajú ľudia. Pojem **kultúra** sa v sociológii používa na súhrne označenie všetkého, čím sa človek odlišuje od zvierat.

V užšom chápaní označujeme pod **kultúrou** – špecifický ľudský spôsob organizácie, uskutočňovania a rozvoja činností, ktorý je spredmetnený (objektívizovaný) v materiálnych i nemateriálnych výsledkoch ľudskej činnosti – najmä práce.

K pojmu **kultúra** sa niekedy používa synonymum **civilizácia** (je všeobecným menovateľom väčšej skupiny krajín a národov).

Sociokultúrny systém – označuje špecifickú kultúru relatívne autonómnej, historicky utvorenej, vnútorne integrovanej sociálnej skupiny ľudí (napr. slovenská kultúra, japonská kultúra).

Prvky kultúry – kultúra je systém, to znamená, že jeho prvky navzájom súvisia a dopĺňajú sa tak, aby mohol fungovať celok.

Kultúru tvoria:

1. *materiálne výtvary ľudskej práce (artefakty),*
2. *sociokultúrne regulatívy správania – hodnoty, normy, pravidlá správania sa,*
3. *idey (systém názorov a poznatkov),*
4. *sociálne inštitúcie (manželstvo, náboženstvo, vzdelávanie).*

Kultúra sa tradične delí na: 1. **materiálnu,**
2. **duchovnú.**

Hlavné prvky nemateriálnej kultúry:

Hodnoty – sú to všeobecne prijaté predstavy a viery, ktoré chce človek v živote dosiahnuť. Prípadne sú predmety a javy, ktoré sa usilujeme dosiahnuť, alebo riadiť sa nimi vo svojom okolí.

Normy – pravidlá správania sa. Sú očakávania, vzory a pravidlá regulujúce vzájomné pôsobenie a správanie ľudí v spoločnosti. Rozlišujeme *nepísané (nekodifikované)* – zvyky, tradície a *písané (kodifikované)* – zákony, predpisy.

Symbody – materiálne (napr. štátny znak) i nemateriálne skutočnosti (napr. symbol pozdravu zdvihnutím ruky), ktoré nesú určitý význam. Delíme ich na: verbálne (jazyk) a neverbálne (podanie ruky). Medzi symbody zaraďujeme aj *umenie*, pretože je založené na symbolickom vyjadrení skutočnosti.

Systém názorov a poznatkov – rôzne poznatky o prírode, spoločnosti, človeku. Ďalej sem patria aj *filozofické a náboženské predstavy, koncepcie a názory a ideológie* (systém tvrdení, teórií a cieľov o spoločnosti z hľadiska istej skupiny).

Sociálne inštitúcie – všeobecne zaužívané spôsoby správania a činnosti, zamerané na uspokojovanie potrieb (napr. rodina).

Jednota a rozmanitosť kultúr

Rozlišujeme dva základné spôsoby:

1. *kultúra má univerzálny charakter* – vzťahuje sa na všetkých,
2. *konkrétna kultúra* – vzťahuje sa na určitú spoločnosť, odvetvie kultúry.

Entocentrizmus – umiernený – zhovievavý ku kultúre daného národa alebo krajiny,
– agresívny – ľudia pokladajú svoju kultúru za jedinú dokonalú.

Kultúrny relativizmus – všetky kultúry sú jedinečné a neopakovateľné.

Dominantná kultúra – hlavná kultúra.

Subkultúra – kultúra, ktorá je súčasťou hlavnej kultúry (napr. subkultúry čínskych, židovských a iných komunít žijúcich mimo vlasti).

Kontrakultúra – opačná ku dominantnej kultúre spoločnosti. Rozporná s dominantnou kultúrou (vyznáva opačné hodnoty). Spravidla vzniká na okraji spoločnosti (kriminálne živly, bezdomovci).

V dominantnej kultúre spoločnosti existuje **umelecká kultúra** (elita spoločnosti, umelci) a **ľudová kultúra** (tvorí ju ľud, zvyky, tradície a piesne). Poznáme aj **masovú kultúru**, ktorá je výtvorom 20. storočia a vznikla rozvojom masovej priemyselnej výroby, tlače, filmu, rozhlasu a televízie.

Náboženské spoločenstvo

Náboženstvo – systém názorov založených na viere, ktorými ľudia vysvetľujú to, čo pokladajú za nadprirodzené, posvätné, a súbor praktík, ktorými na to reagujú.

Základný prvok náboženstva – viera v posvätné, nadprirodzené, ktorá nám umožňuje odlíšiť náboženstvo od iných systémov, názorov (napr. od humanizmu a pod.).

Základné prvky náboženstva:

- náboženská viera,
- náboženské symboly,
- náboženské praktiky spoločenstva veriacich,
- náboženské skúsenosti,
- náboženské morálne doktríny prípadne životné filozofie.

Jadrom každého náboženstva je systém vier, dogiem, učení a predstáv o posvätnom.

Hlavné druhy náboženskej viery:

- a) *mágia* – viera v čarodejnú moc, ktorá je pomocou čarov schopná meniť svet. Je rozšírená medzi primitívnymi kmeňmi.
- b) *animizmus* – viera v životnú silu alebo v dušu, ktorú má každá – živá i neživá – vec v prírode (napr. skala, rieka, rastliny i živočíchy; japonské náboženstvo – šintoizmus),
- c) *teizmus* – viera v boha alebo viacerých bohov, viera v nadprirodzené bytosti vládnuce nad svetom. Vieru v jedného boha nazývame – *monoteizmus*, vieru vo viacerých bohov – *polyteizmus*.

Náboženské symboly – veci a činnosti, ktoré sami osebe nemajú náboženský význam, ale nadobúdajú ho vo chvíli, keď ich ľudia použijú (napr. kríž v kresťanstve). Náboženstvo obsahuje aj súbor osobitých **praktík**, ktoré vykonáva skupina jeho vyznávačov (napr. modlitba, meditácia, pôst...).

Náboženské rituály – individuálny alebo skupinový obrad vykonávaný pri určitých príležitostiach podľa stanovených predpisov, napr. krst.

Náboženské spoločenstvo – spoločenstvo ľudí, ktorí praktizujú náboženstvo, ktoré má sociálny charakter.

Každé náboženstvo formuluje zásady dobrého, správneho života, čiže žiaducej životnej filozofie. Mnohé náboženstvá majú vypracované **morálne kódexy** – súbor zásad, pravidiel, ktoré veriaci majú plniť (napr. kresťanské Desatoro Božích prikázaní; islamský šariát – cesta, po ktorej treba kráčať alebo budhistické pravidlá vznešenej cesty).

Funkcie náboženstva v spoločnosti:

1. poskytuje zmysle života,
2. pomáha zvládnuť ťažké životné situácie,
3. oslabuje úzkosť zo životných neistôt a strachu zo smrti,
4. pomáha ľuďom nájsť individuálnu sociálnu identitu – nájsť svoje miesto v živote i v spoločnosti.

Náboženské organizácie

Cirkvi – veľké, početné organizácie veriacich, ktorí sa stávajú ich členmi automaticky svojím narodením a následným prijatím medzi členov cirkvi. V spoločnosti majú stabilizované postavenie a určitý sociálny i politický vplyv. Usilujú sa žiť v zhode a spolupráci so svetskou mocou. Majú pevnú formálnu štruktúru, profesionálne kňazstvo a disponujú majetkom.

Sekty – menšie organizácie veriacich usilujúcich sa dosiahnuť náboženskú dokonalosť, ktoré vznikli rozkolom v niektorej cirkvi a odštiepením časti jej členov (Svedkovia Jehovovi).

Kult – je zvláštny druh sekty, má s ňou veľa spoločných znakov. Vznikajú buď okolo vyznávania vier pochádzajúcich z iných kultúr (kult Hare-Krišna, Transcendentálna meditácia), alebo si ľudia vytvárajú úplne nové náboženské viery a praktiky (scientológia, New Age).

Sekularizácia – zosvetšňovanie sa, oslobodzovanie verejného života od vplyvu náboženstva. Náboženstvo v spoločnosti stráca vplyv. Stúpa počet a vplyv rôznych siekt a kultov.